

Od zle kože ne može dobra crevja bit

Odijevanje i riječi kojima se označuju odjevni predmeti stari su koliko i čovjek. Unatoč tomu većina naziva odjevnih predmeta u hrvatskome jeziku potječe iz doba nakon doseljenja Hrvata na današnje prostore, a samo manji dio takvih riječi naslijeđen je iz praslavenskoga jezika. Jedan je od takvih naslijeđenih primjera riječ *gaće*, koja je poznata i ostalim Slavenima: ruski *зачи* (*gači*) ‘hlačnice, hlače’, staropoljski *gacie* ‘hlače’, staročeški *háčě* ‘hlače’. Praslavenska riječ **gatję* iz koje su postale navedene riječi nema pouzdanu etimologiju. Značenja iz ostalih slavenskih jezika upućuju na to da su *gaće* prvotno bile ‘hlače’, što se do danas zadržalo i u nekim hrvatskim krajevima.

Poprilično je nejasno i dublje podrijetlo riječi *haljina*, koja je izvedena iz praslavenskoga **xalja*: slovenski *halja* ‘pokrivalo za gornji dio tijela’, ruski *xal* ‘jeftina roba’, poljski dijalektno *halě* ‘odjeća’. Kao izvor praslavenskoga **xalja* obično se navodi indoeuropski korijen **kes-* ‘češati’, prema čemu bi *halja* izvorno bila ‘češljana tkanina’. Ta etimologija, međutim, nije sigurna.

.....
 Većina naziva odjevnih predmeta u hrvatskome jeziku potječe iz doba nakon doseljenja Hrvata na današnje prostore, a samo manji dio takvih riječi naslijeđen je iz praslavenskoga jezika.

Riječ *suknja* usporednice ima u staropoljskome *suknia* (danas *sukienka*), češkome *sukně* i ukrajinskome *сукня* (*suknja*). Sve su to izvedenice iz praslavenske riječi **sukъno* ‘vrsta tkanine’: hrvatski *sukno*, slovenski *sukno*, ruski *сукно* (*sukno*), poljski *sukno*. Praslavenski **sukъno* izvedenica je iz glagola **sukati* ‘presti’ potvrđenoga kao hrvatski *sukati*, ruski dijalektno *сукать* (*sukát*) i staropoljski *sukać*. Prvotno značenje riječi *suknja* prema tome bi bilo ‘odjevni predmet od ispredene tkanine’.

Gornji dio tijela Slaveni su pokrivali *košuljom*, što je potvrđeno kao ruski dijalektno *кошуля* (*košulja*) ‘kratak krzneni kaput’, poljski *koszulka* ‘košulja’ i češki *košile*. Praslavenski **košulja* posuđeno je iz srednjovjekovnolatinskoga *casula* ‘redovnička odjeća (s kapuljačom)’. Iz istoga izvora posredništvom starijega mađarskoga *kecele* ‘misnica’ potječe i riječ *kecelja*.

Većina ostalih naših naziva za odjevne predmete nepoznata je zapadnim i istočnim Slavenima s obzirom na to da su te riječi posuđene iz susjednih jezika. Jedan od takvih primjera danas je uobičajena riječ *majica*, koja je umanjena od riječi *maja* ‘pletena vunena košulja’. Riječ *maja*, koja je i danas dijelom mnogih štokavskih i čakavskih govora, posuđena je talijanskim posredništvom iz francuskoga *maille* ‘pleteni odjevni

predmet od metalnih očica'. Francuski *maille* postalo je od latinskoga *macula* 'mrlja; očica na mreži, petlja'. Zanimljivo je da je od iste latinske riječi *macula* u talijanskome postala riječ *macchia*, koja je u hrvatski posuđena kao *makija* (prvotno bi značenje bilo 'grmlje koje na tlu podsjeća na mrlju'). Umanjenica talijanske riječi *macchia* je *macchietta* i ona je francuskim posredništvom posuđena u hrvatski kao *maketa*.

Riječ *vesta* potvrđena je u većini zapadnoeuropskih jezika, a u hrvatski je posuđena iz susjednih jezika. U južnim hrvatskim krajevima posuđena je iz talijanskoga *veste*, a na sjeveru iz njemačkoga *Weste*, što je francuskim posredništvom također posuđeno iz istoga talijanskog izvora. Talijanski *veste* postalo je od latinskoga *vestis* 'odjeća', što je odraz indoeuropskoga korijena **wes-* 'obučiti', koji je u istome značenju potvrđen u sanskrtskome *vāste*, grčkome *ἔννυμι (hénnyimi)*, staroengleskome *werian* i albanskome *vesh*.

Ono što su nekoć bile *gaće* danas označava riječ *hlače*. Jedninski oblik *hlača* u starijim hrvatskim izvorima znači 'čarapa', a osim slovenskoga *hlače*, srodni su i ukrajinski oblici *холоша (hološa)* 'hlačnica' i *холошини (hološny)* 'zimске hlače'. Sve ove slavenske riječi posuđene su prije devetoga stoljeća iz nekoga neutvrđenog romanskog jezika, a kao prvotni izvor obično se navodi latinski *calcea* 'obuća'.

Riječ *kapa* uglavnom je nepoznata na slavenskome sjeveru jer je posuđena iz talijanskoga *cappa* 'ogrtac s kapuljačom, kapa'. Izvor je te riječi srednjovjekovnolatinski *cappa*, iz čega je postalo i talijanski *cappotto* 'ogrtac', što je u hrvatski posuđeno kao 'kaput'.

Od naziva obuće danas su najčešći *cipela*, *čizma* i *čarapa*. Riječ *cipela* posuđena je iz starijega mađarskog *cipellő* (danas *cipő*) 'cipela'. Mađarska je riječ u vezi sa srednjovjekovnolatinskom riječi *zipellus* 'cipela sa šiljastim vrhom', koja pak potječe iz nekoga germanskog izvora. Srodni su joj njemački *Zipfel* i engleski *tip* 'vrh, vršak'. Posuđenica *cipela* od 18. stoljeća do danas uspješno je istisnula naslijeđenu riječ *črevlja* dobro poznatu čitateljima starije hrvatske književnosti. U izvorima je uz *črevlja* zabilježen i oblik *črevja* potvrđen između ostaloga u narodnoj poslovice koju smo iskoristili za naslov članka. Riječ *črevlja* usporednice ima u slovenskome *črevelj*, ruskome dijalektom *череви́к (čerevik)*, poljskome *trzewik* i lužičkome *crjew*. Praslavenski oblik tih riječi rekonstruira se kao **červъjъ*, što je izvedenica od praslavenskoga **červo* (hrvatski *crijevo*). Praslavenski oblik **červъjъ* postao je od indoeuropskoga korijena *(*s*)*ker-* 'rezati', koji je u hrvatskome jeziku između ostaloga potvrđen i u riječi *kora*. Črevlje su u praslavensko doba vjerojatno bile komadi kože kojima su se omatala stopala.

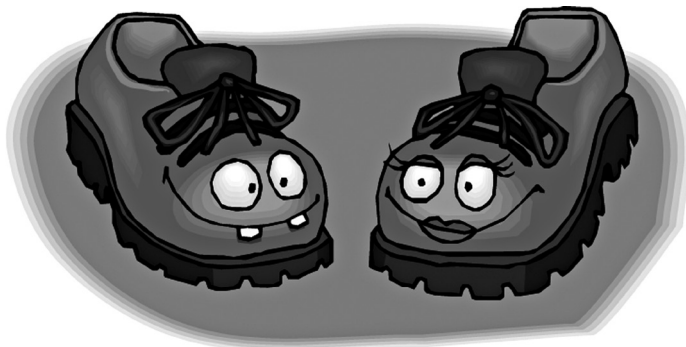
Riječi *čizma* i *čarapa* pripadaju brojnoj skupini turcizama u hrvatskome jeziku. Obje su potvrđene i u ostalim jezicima jugoistočne Europe koji su nekoć bili pod

.....
 Riječi *čizma* i *čarapa* pripadaju brojnoj skupini turcizama u hrvatskome jeziku. Obje su potvrđene i u ostalim jezicima jugoistočne Europe koji su nekoć bili pod utjecajem osmanske civilizacije.

Kulturni leksemi poput naziva odjeće i obuće svjedoče o kulturnoj povijesti jezične zajednice koja se njima koristi. U našem slučaju oni upućuju na tri osnovna izvora rječničkoga blaga hrvatskoga jezika: slavenski (*gaće, haljina, suknja, crevlja*), zapadnoeuropski (*majica, vesta, hlače, cipela, kapa, kaput*) i orijentalni (*čizma, čarapa*), koji je posljedica ranonovovjekovne osmanske ekspanzije.

utjecajem osmanske civilizacije. *Čizma* tako potječe iz turskoga *çizme*, a potvrđena je i u bugarskome *чизъм* (*čizъм*), albanskome *çizmë*, arumunjskome *čizmă* i mađarskome *csizma*. Riječ *čarapa* posuđena je iz turskoga *çorap* te je u istome značenju potvrđena u bugarskome *чорап* (*čorap*), rumunjskome *ciorap*, albanskome *çarap* i novogrčkome *τσουράπι* (*curapi*).

Kulturni leksemi poput naziva odjeće i obuće svjedoče o kulturnoj povijesti jezične zajednice koja se njima koristi. U našem slučaju oni upućuju na tri osnovna izvora rječničkoga blaga hrvatskoga jezika: slavenski (*gaće, haljina, suknja, crevlja*), zapadnoeuropski (*majica, vesta, hlače, cipela, kapa, kaput*) i orijentalni (*čizma, čarapa*), koji je posljedica ranonovovjekovne osmanske ekspanzije.

Pretplatite se na treće godište *Hrvatskoga jezika!*

Pretplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.